

CATALDO ZUCCARO, *Teologia śmierci (Myśl Teologiczna 45)*, Kraków 2004, WAM, ss.159.

Myśl teologiczna to tytuł jednej z serii edytorskich prężnie działającego na polskim rynku Wydawnictwa WAM. Cykl ten jest poszerzany systematycznie (od 1994 roku) o kolejne prace naukowe i popularnonaukowe, które w swojej problematyce dotyczą zagadnień teologicznych. Wyboru publikacji dokonują redaktorzy: ks. A. Baron i ks. H. Pietras SJ.

Książka, będąca przedmiotem niniejszej recenzji, po raz pierwszy została opublikowana przez włoskie wydawnictwo Queriniana pt. *IL MORIRE UMANO. Un invito alla teologia morale* (Brescia 2002), i jest ona 45 tomem tejże serii wydawniczej.

Publikacja ta składa się z *Przedmowy* (s. 7-8), sześciu rozdziałów stanowiących zwartą całość (s. 9-148), *Testamentu duchowego* (s. 149-150), *Bibliografii uzupełniającej* (s. 151-155) oraz spisu treści (s. 157-159).

C. Zuccaro zaznaczył w *Przedmowie*, iż celem jego rozważań jest „zapoczątkowanie refleksji stanowiącej próbę stworzenia teologii moralnej umierania” (s. 8). Osiągnięcie tego zamierzenia może wydawać się zadaniem ułatwionym, biorąc pod uwagę ilość prac, których autorzy podjęli wyzwanie zbliżenia się do tajemnicy ludzkiej śmierci. Jednakże poszukiwania te ograniczają się jedynie do dwóch dziedzin - etycznej i bioetycznej oraz koncentrują się głównie wokół problemów dotyczących: definicji stanu śmierci, oceny kryteriów śmierci mózgowej czy moralnej dopuszczalności eutanazji. Te zagadnienia, choć niewątpliwie ważne, nie wyczerpują poruszanych problemów, brak w nich pogłębionej refleksji teologicznej.

Wychodząc naprzeciw tym trudnościom, C. Zuccaro rozpoczął swoje dzieło od rozdziału zatytułowanego: *Czy możliwa jest teologia śmierci i umierania?* (s. 9-17). Powszechnie wiadomo, że refleksja nad śmiercią jest tak stara, jak sam człowiek – to centralny temat rozważań filozoficznych i teologicznych. Z perspektywy teologicznej rozważania o umieraniu należy odnieść do śmierci Jezusa. Dopiero wtedy życie człowieka nabiera prawdziwego sensu. Autor zauważa, że refleksja teologiczna nad kresem życia jest zjawiskiem stosunkowo nowym i została podjęta przez takich myślicieli jak: G. Greshake, P. Glorieux, T. Troisfontaines, L. Boros, E. Brunner czy F. J. Nocke. W ich poszukiwaniach naukowych zauważa się potrzebę oparcia teologii na metafizyce i ontologii śmierci, jednocześnie mają oni na uwadze wyniki badań fenomenologii.

Rozdział drugi: *Historia śmierci i umierania* (s. 18-37) podkreśla, wyłaniający się z historycznego przeglądu różnych koncepcji, charakter śmierci – tajemnicy. Literatura pełna jest *przymiotników śmierci*. Taka mnogość określeń staje się natomiast potwierdzeniem jej nieuchwytnego i ulotnego charakteru. Pytanie o śmierć jest zatem pytaniem o nieśmiertelność.

Po zbadaniu historyczno-kulturowego aspektu śmierci, C. Zuccaro przechodzi do głębszej analizy, starając się dotrzeć do problematyki „ontologii śmierci”. Wkracza zatem w krąg rozważań filozoficznych, aby uchwycić relacje między śmiercią a płaszczyzną istnienia. Stąd rozdział trzeci zatytułowany: *Ontologia śmierci i umierania* (s. 38-63). Autor rozumie śmierć jako zerwanie relacji z drugim człowiekiem, wskazuje, że w pewnym stopniu doświadczamy umierania, wtedy gdy jesteśmy świadkami tej bolesnej sytuacji.

Na tym etapie analizy wyłania się naturalna potrzeba jeszcze głębszego zbadania problematyki, co autor czyni w kolejnym rozdziale pt. *Etyka śmierci i umierania* (s. 64-97), rozważając problem możliwości podjęcia decyzji o śmierci, rozumianej jako świadomy wybór. Autor podkreśla aspekt konieczności przyjęcia faktu śmierci i włączenia go w krąg moralności. Każdy winien rozpoznać sens tego, co przeżywa. Temat eutanazji posłużył do wykazania, że możliwe jest pozbawienie umierającego prawa do przeżywania własnej śmierci i zastąpienie go w podjęciu decyzji, która dotyczy go w sposób bezpośredni. Zuccaro zwraca uwagę na konieczność badania etycznego wymiaru śmierci i umierania jako przedmiotu decyzji sumienia.

Wnioski sformułowane w poprzednim rozdziale pozwoliły Autorowi umiejętnie wyznaczyć zakres dalszych autorefleksji zatytułowanych: *Teologia śmierci i umierania* (s. 98-123), co jest przedmiotem rozdziału piątego. Pragnienie nieśmiertelności stanowi zatem w pełnym tego słowa znaczeniu dowód nieśmiertelności, ponieważ natura ludzka nie mogłaby żywić nadziei na jakąś rzeczywistość, która następnie nie mogłaby być w żaden sposób zrealizowana. Objawienie ukazuje nam obraz życia wiecznego jako komunii z Bogiem Trójcą.

Śmierć żyjącego i życie umierającego (s. 124-148) to rozdział ostatni niniejszej pozycji. Autor powraca w nim do doświadczenia śmierci w codziennym życiu wierzącego, by następnie skierować swoje rozważania ku pytaniu: jaki sens może mieć dla nas doświadczenie śmierci jako część wiary. W tym fragmencie pracy podjęty został temat życia pozagrobowego z ograniczeniem do kilku aspektów, które uwypuklają ciągłość między „już” i „jeszcze nie”, między „tą” i „tamtą” stroną historii.

Na zakończenie prezentowanych rozdziałów Autor umieścił *Testament duchowy* – ojca Mario Rosina. Bolesne doświadczenie z dzieciństwa – śmierć ojca – intrygowało go przez całe życie, ale z tej przyczyny nie poddawał się zniechęceniu, przyjął święcenia kapłańskie, uzyskał doktorat najpierw z filozofii, a potem z teologii.

Książka C. Zuccaro jest bez wątpienia ważnym wydarzeniem wydawniczym, cenną myślą teologii moralnej, stanowi bezsprzecznie nowatorskie i ubogacające literaturę teologiczną przedsięwzięcie. Wyjątkowość tej publikacji polega na umiejętnym i stopniowym wprowadzaniu czytelnika w chrześcijańskie rozumienie fenomenu śmierci. Podążając za wnioskowaniem Autora odkrywamy głębię i sens tego pojęcia.

Ks. Jacek Kędziński